

Svenskerne i Lille Værløse

Af Lise Milan Nielsen

**Furesø Museer
2021**

Svenskerne i Lille Værløse
Forfatter: Lise Milan Nielsen
Illustration: Katrine Hansen
© Forfatteren og Furesø Museer

Trykkeri: XL Print Aps
ISBN: 87-91140-33-1

Oplysninger til lærere og forældre

I forbindelse med Verdens Bogdag d. 23. april forærer Furesø Kommune hvert år alle børn i kommunens 2. klasser en bog, der tager udgangspunkt i lokale sagn eller begivenheder. Ønsket er at være med til at skabe læselyst og samtidig øge tilhørsforholdet til lokalområdet. Bogen bliver til i samarbejde mellem Furesø Museer og Skoleforvaltningen.

I år tager bogen udgangspunkt i den store migration fra Sverige til Danmark fra 1860-1910, hvor mere end 81.500 svenskere rejste til Danmark for at arbejde bl.a. som stuepiger, på teglværker, ved byggerier, i landbruget eller ved anlægning af jernbaner. Denne bog fokuserer på anlægget af Slangerupbanen fra 1904-1906. Ruten løb fra Nørrebro, gennem Værløse og Farum og videre til Slangerup. Hovedpersonerne i denne bog, Karl og Johanne, er fiktive, men begivenhederne er baseret på virkelige hændelser.

Bogen er beregnet for børn i 2. klasse, men afhængig af børnenes læsekompetencer kan den anvendes fra sidste halvdel af 1. klasse til begyndelsen af 3. klasse. Den vil desuden kunne bruges i forbindelse med specialundervisning. Endelig vil hvert skolebibliotek få et klassesæt, således at kommende 2. kl. børn også vil kunne få glæde af bogen. Der er lavet orddeling, ikke ud fra et bestemt princip, men ud fra erfaringer med, hvor begynderlæsere ofte går i stå.

Læsere opfordres til at besøge Immigrantmuseet i Farum, hvor de kan lære mere om, hvad det vil sige at være arbejdsmigrant.

Bagest i bogen findes forslag til, hvordan bogen kan bruges i undervisningen.

Lise Milan Nielsen
April 2021

Svenskerne i Lille Værløse

For over 100 år siden, i år 1904,
boede der en pige i Værløse.
Hun hed Johanne.

Værløse hed faktisk Lille Værløse dengang.
Byen var nemlig meget lille.
Men det skulle snart ændre sig.
Man var nemlig i gang med
at bygge en jern-bane fra København
og helt til Slangerup.

Når jern-banen kom, ville man kunne køre hele
vejen ind til København på kun en time. Jern-
banen blev kaldt "Slangerup-banen".

Johanne boede på en lille gård tæt ved
gadekæret i Lille Værløse. Et gadekær er en
lille sø i midten af byen. Der kunne folk hente

vand. Det var nemlig ikke alle der havde vand i deres huse.

Johannes familie var fattig. At være fattig betyder, at man ikke har særlig mange penge. Derfor måtte børnene også hjælpe med at tjene penge.

Det var helt normalt for børn at arbejde i gamle dage. Når de var 10-12 år gamle, blev de sendt ud for at arbejde hos en anden familie. At arbejde på en anden gård hed "at tjene."

Da Johanne fyldte 11 år, flyttede hun væk fra sin familie. Hun skulle nemlig ud og tjene på en anden gård. Hun skulle arbejde som malkepige.

Johannes arbejds-dag startede tidligt. Hun stod op kl. 4 for at malke køer. Bagefter skulle hun hjælpe med at lave morgen-mad til alle dem, der arbejdede på gården. Bagefter skulle hun i skole. Efter skolen skulle hun arbejde videre på gården. Hun så kun sin familie om søndagen. Hun savnede dem rigtig meget.

Johanne arbejdede næsten hele dagen, og havde kun meget lidt tid til at lege. Derfor elskede hun at gå i skole. Når de havde frikvarter, kunne hun nemlig lege med de andre børn. Hendes lærer hed hr. Nielsen. Han var en rigtig god lærer.

Der var skole-pligt i Danmark. Det betød, at alle børn skulle gå i skole, når de blev 7 år

gamle. Ellers ville forældrene få bøder. Men nogle folk mente, at det var vigtigere at børnene hjalp til på gården, end at de gik i skole. Så betalte de bare bøderne i stedet.

Skolen lå heldig-vis tæt på Johannes arbejdsplads. Så det var nemt for Johanne at komme i skole.

Johanne møder en fremmed

En dag sad Johanne ved gade-kæret. Hun skulle hente vand til køerne. I det fjerne kunne hun høre en masse larm. Det kom nede fra bygge-pladsen, hvor der blev bygget jernbane.

Der var tit slagsmål blandt de mænd, der arbejdede dernede. De blev kaldt for "jernbane-bisser." Mange af mændene kom fra Sverige. Så Johanne kunne ikke så godt forstå,

hvad de sagde. Så hun holdt sig bare væk fra jern-banen.

Denne dag var Johanne meget ked af det. Hendes bedste ven Robert og hans lillesøster Rose var rejst fra Lille Værløse. Familien var rejst til Amerika for at finde arbejde. Amerika var så langt væk, at Johanne nok aldrig ville se sine venner igen.

Mens Johanne sad og tænkte på Robert og Rose, fik hun øje på en fremmed dreng. Han slæbte på en kæmpe spand og var helt rød og svedig i hovedet.

Drengen fik øje på Johanne og smilede. Han pegede først på spanden og så på gade-kæret og sagde "Jag behöver hjälp." Johanne forstod slet ikke, hvad han sagde. Drengen sagde "HJÄLP" med højere stemme.

Pludselig forstod Johanne. Han talte svensk.
"Har du brug for hjælp?" spurgte hun drengen.
Han nikkede og sagde: "Tack."

Johanne tog fat i spanden sammen med drengen og dyppede den i vandet. Den var meget tung. Johanne forstod slet ikke, hvordan drengen kunne slæbe den tunge spand helt alene.

Drengen pegede nu på sig selv og sagde: "Jag heter Karl. Jag är från Sverige." Johanne koncentre-rede sig og forstod, at han hed Karl, og at han var fra Sverige. Derfor talte han anderledes.

Johanne vidste godt, at der boede rigtig mange svenskere i Lille Værløse og Farum. De arbejdede på den nye jern-bane.

I starten var det svært at forstå, hvad Karl sagde. Men efter lidt tid kunne Johanne forstå ham bedre, selvom han talte svensk. Der var nemlig rigtig mange ord, der var ens.

Johanne og Karl brugte lang tid på at sammenligne danske og svenske ord.

”Hvordan siger man ”jeg hedder Karl” på svensk?” spurgte Johanne.

”Jag heter Karl”, sagde Karl og grinede. Han syntes, det lød sjovt, når Johanne talte dansk. Johanne og Karl havde det så sjovt, at de glemte tiden. Pludselig huskede Karl, at han skulle bære vandet ned til jern-banen. Johanne hjalp ham.

Sammen bar de den tunge spand ned til de svenske arbejdere. Johanne var bange for dem

i starten, men så mødte hun Karls far og bror. De var rigtig søde og snakkede langsomt, så Johanne kunne forstå dem.

Fra Sverige til Danmark

Johanne og Karl blev rigtig gode venner, og de mødtes hver dag ved gade-kæret. Så snakkede de, og Karl hjalp Johanne med lektierne. Karl gik nemlig ikke i skole, mens han arbejdede i Danmark. Han savnede at gå i skole.

Karl fortalte om sit liv i Sverige. Hans familie var meget fattig. De boede i en stor skov. Eller ”skog”, som det hedder på svensk.

I Sverige var det meget svært at få et arbejde. Rigtig mange mennesker var arbejds-løse.

Karls familie be-slut-te-de at rejse til Danmark. De havde nemlig læst i avisen, at der var masser af arbejde i Danmark. Men det var

rigtig hårdt arbejde og også farligt. Der skete tit ulykker.

Karls onkel og tante var rejst til Amerika ligesom Johannes venner Robert og Rose. Men Karls familie havde ikke råd til billetterne til Amerika, så de var taget til Danmark i stedet. Karl arbejdede på jern-banen sammen med sin far og sin bror. Hans mor arbejdede med at lave smykker ud af menneske-hår. Den slags smykker var meget populære.

En frygtelig ulykke

En dag, da Johanne kom ned til gade-kæret, var Karl der ikke. Johanne ventede og ventede, men han dukkede ikke op.

Johanne gik ned mod jern-banen for at finde Karl. Men da hun kom derned, var der en værre ballade. Folk råbte og skreg og løb rundt og ingen havde tid til at snakke med Johanne. Hun kunne ikke se Karl nogen steder.

Næste morgen var Johanne i gang med at lave morgenmad, da hun fik øje på avisen. Der var en stor overskrift på forsiden:

12. november 1904

Ulykkes-filfælde ved Slangstrup-banen

Johanne blev rigtig bange. Der var sket en ulykke, der hvor Karl og hans far arbejdede. Hvad nu hvis Karl eller hans far var kommet til skade? Måske var det derfor, Karl ikke var kommet hen til gade-kæret i går?

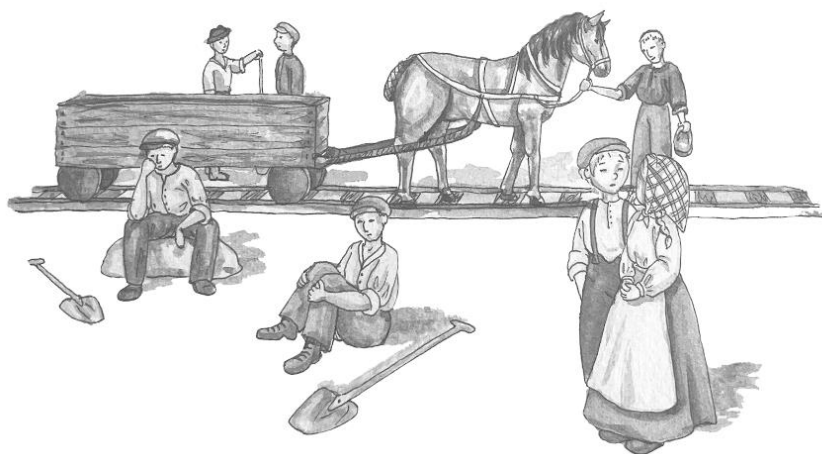
Johanne løb ned til jern-banen for at se, om Karl var okay, men hun kunne ikke få øje på ham nogen steder.

Hele dagen var Johanne nervøs, og næste morgen løb hun ned til gade-kæret så snart hun var færdig med sine pligter. Hun ventede og ventede, og hendes mave gjorde ondt. Hvad nu hvis Karl var kommet til skade?

Pludselig fik hun øje på Karl. Hun blev så glad, at hun begyndte at smile over hele ansigtet. Han så ikke ud til at være kommet til skade.

Johanne løb hen og krammede ham. Karl fortalte, at det var en mand, der hed Adolf Wiberg, der var kommet slemt til skade, men han var hel-dig-vis ikke død.

Karl fortalte, at det var meget farligt at arbejde på jern-banen. Der skete mange ulykker. Folk slæbte store sten, gravede dybe huller og arbejdede i al slags vejr.

Karl sagde, at han håbede, de kunne finde noget arbejde, der ikke var så farligt. Men der var ikke noget arbejde i Sverige, og i Danmark kunne man næsten kun få farligt arbejde. Så familien havde ikke noget valg.

Karl rejser hjem

Da julen nærmede sig, skulle Karl og hans familie hjem til Sverige. Jorden var for hård til at grave i, og alle arbejderne blev sendt hjem. Men de kom tilbage til foråret, når jorden var blød igen.

Da dagen endelig kom, hvor Karl og hans familie skulle rejse tilbage til Sverige, mødte Johanne op for at sige farvel. Karl skulle med heste-vogn ind til København og derfra videre til Sverige.

Karl og Johanne krammede hinanden længe.
De glædede sig allerede til at se hinanden igen
i foråret.

Et mystisk brev

Julen nærmede sig, men Johanne var ikke glad.
Hun savnede allerede Karl rigtig meget og
dagene var kedelige uden ham. Men hun

glædede sig til jule-aften, hvor hun skulle hjem til sin familie.

Jule-aftens-dag skete der dog noget, der gjorde Johanne rigtig glad. Hun var på vej hjem til sin familie, da post-buddet pludselig kaldte på hende: "Der er post til Johanne Larsen."

Johanne undrede sig. Hvem mon brevet var fra? Men så fik hun øje på hånd-skriften på

brevet. Det var Karls hånd-skrift. Johanne blev så glad, at hun flåede brevet op og begyndte at læse det:

Kære Johanne

Turen til Sverige var meget hård. Vi sejlede i lang tid, og bølgerne var så høje, at jeg troede, vi skulle drukne. Men til sidst nåede vi frem til Sverige. Nu glæder jeg mig til at fejre jul med min familie.

Men jeg glæder mig endnu mere til marts måned. Der skal vi nemlig tilbage til Lille Værløse. Selvom det er hårdt at arbejde på jern-banen, så glæder jeg mig til at se dig igen. Du er min bedste ven. Også selvom jeg ikke altid forstår, hvad du siger.

Glædelig jul.

Karl

Johanne var så glad for brevet, at hun straks løb hjem til sine forældre for at vise det.

Den bedste jule-gave

Johanne holdt jul med sin familie. De fik dejlig mad og havde en skøn aften sammen. Hendes familie havde ikke særlig mange penge, børnene fik normalt ikke jule-gaver. Men i år fik Johanne en jule-gave, fordi hun var begyndt at tjene. Hun fik en sød dukke, som hendes mor havde lavet af gamle stykker tøj. Johanne var så glad, at hun næsten begyndte at græde, da hun pakkede den ud. Tænk, at hun fik sin helt egen dukke. Så kunne hun kramme den, når hun savnede sine forældre i hver-dagen.

Da jule-aften var slut, lå Johanne i sin seng og sov tungt. I armene havde hun sin nye dukke.

Det var en rigtig god gave. Men den allerbedste jule-gave havde hun i sin ene hånd: Brevet fra hendes svenske ven, Karl. Om kun to måneder skulle de ses igen.

Ideer til undervisningen

Læs bogen og brug den

Opgaver

- Snak om, hvorfor folk rejser til andre lande for at arbejde. Kender I nogen, der arbejder i et andet land?
- Lav en kludedukke af gamle tøjstykker (se opskrift på furesoemuseer.dk)
- Nogle børn er så heldige, at de kan tale mere end ét sprog. Er der nogen i din klasse, der kan tale andre sprog end dansk?
- Tal om, hvad en god ven er.
- Hvis du skulle ud at tjene og kun kunne besøge din familie meget sjældent, hvad ville du så savne allermost?
- Snak om, hvorfor svensk ligner dansk så meget.
- Kig på et bykort fra 1906. Kan I finde jernbanen?
- Hvad betyder det mon for en by, at der kommer en jernbane?

Historien er inspireret af materiale fra bl.a.:

Billige og villige? Fremmedarbejdere i fædrelandet ca. 1800-1970, af Henrik Zip Sane, 2000.

De många anonyma svenskerna i Nordsjälland, Öresunds Nytt, December 1992

Da toget kom til Farum, af Helle S. Larsen, 1992.

Den Svenske Emigrationsudredning

Furesø Museers arkiv.